

Evira

Användning av den frivilliga påskriften ”producerat utan genteknik” på livsmedel och foder

Denna instruktion är avsedd för företagare och tillsynsutövare i livsmedelsbranschen. Instruktionen har beretts i Eviras samarbetsgrupp för gm-tillsynen. Eftersom Evira inte getts någon normgivningsrätt i saken i fråga, kan Evira inte ge några bindande föreskrifter. Tolkningarna i denna instruktion är den livsmedelstillsyn utövande myndighetens synpunkter på hur lagstiftningen borde tillämpas. I sista hand avgör en domstol frågor som gäller tillämpandet av lagstiftningen. Arbetet med att utarbeta en gemensam tillämpningsanvisning i Europeiska unionen har ännu inte inletts. Om Europakommissionen ger anvisningar om saken, kommer Evira att precisera sin instruktion så att den följer samma linjer.

Användning av den frivilliga påskriften ”producerat utan genteknik” på livsmedel och foder

INLEDNING

De obligatoriska påskrifterna på livsmedlen motsvarar inte till alla delar konsumenternas informationsbehov och förväntningar. Därför förses livsmedlen med påskrifter som bygger på frivilliga system utöver de obligatoriska påskrifterna som lagstiftningen förutsätter, särskilt påskrifter som beskriver ursprunget och produktionssättet.

Genetiskt modifierade (gm) livsmedel och foder regleras av Europeiska gemenskapens förordningar och på den gemensamma marknaden rör sig produkterna fritt över gränserna. Principen i lagstiftningen om genetiskt modifierade livsmedel och foder är att konsumenternas informationsbehov och valmöjlighet skall säkerställas. Det har genomförts med obligatorisk märkningskyldighet på förpackningarna eller på något annat sätt i samband med saluhållandet. Konsumenten kan lita på att ett livsmedel inte är genetiskt modifierat, om det saknar påskrifter om genetisk modifiering.

Lagstiftningen förbjuder inte direkt frivillig märkning, i vilken man anger att genteknik inte använts vid framställning av ett livsmedel eller foder eller att en produkt inte innehåller gentekniskt modifierade ingredienser. För närvarande har i EU inte fastställts några gemensamma kriterier för märkningen ”producerat utan genteknik” eller ”gm-fritt”, men i vissa medlemsländer används sådana märkningar redan. För att medlemsländernas praxis skall kunna förenhetligas borde man i EU fastställa gemensamma kriterier för frivilliga ”gm-fritt” -märkningar som gäller alla medlemsländer. I nuläget har Evira ansett det nödvändigt att utarbeta anvisningar för de inhemska företagen om användning av en frivillig ”producerat utan genteknik” -märkning.

LAGSTIFTNING

Lagstiftning om påskrifter och märkningar på genetiskt modifierade livsmedel:

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1830/2003 om spårbarhet och märkning av genetiskt modifierade organismer och spårbarhet av livsmedel och foderprodukter som är framställda av genetiskt modifierade organismer
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG om märkning av livsmedel

- Handels- och industriministeriets förordning 1084/2004 om förpackningspåskrifter för livsmedel
- Livsmedelslag 23/2006
- Foderlag 86/2008

Enligt förordning (EG) nr 1829/2003 kan vid framställning av ett livsmedel eller foder användas endast sådana genetiskt modifierade ingredienser, som godkänts i EU och de skall anges i påskrifterna på förpackningen. En sådan påskrift förutsätts inte, om förekomsten av den genetiskt modifierade organismen är oavsiktlig eller tekniskt oundviklig och halten understiger 0,9 % (artikel 12).

Förordningen tillämpas inte på livsmedel eller foder som framställts med hjälp av genetiskt modifierade organismer. Det avgörande kriteriet är om det färdiga livsmedlet eller fodret innehåller material härlett ur ett genetiskt modifierat utgångsmaterial. Därför tillämpas kraven på godkännande och märkning i förordningen inte på sådana produkter, som erhålls från djur som utfodrats med genetiskt modifierat foder eller behandlats med genetiskt modifierade läkemedel. Livsmedel som erhålls från djur som utfodrats med ett genetiskt modifierat foder omfattas sålunda inte av märkningskyldigheten ((EG) nr 1829/2003, inledningsfras 16).

Enligt livsmedelslagen (23/2006, 9 §) får informationen som ges om ett livsmedel inte vilseleda konsumenten i fråga om livsmedlets egenskaper, sammansättning, karaktär, identifierbarhet, mängd, hållbarhet, ursprung, tillverknings- eller beredningsmetod eller någon annan motsvarande faktor. Enligt författningarna om förpackningspåskrifter får ett livsmedel inte heller uppges ha sådan särskild verkan eller egenskap som livsmedlet inte har eller i fråga om vilken det inte avviker från andra motsvarande livsmedel (§ 4 i förordningen om förpackningspåskrifter 1084/2004, med vilken artikel 2 punkt 1a i direktiv 2003/13/EG om märkning av livsmedel verkställes). Samma författningar tillämpas på frivilliga påskrifter.

MÄRKNINGSMODELLER FÖR FRIVILLIGA MÄRKNINGAR

Märkningen skall vara tydlig och entydig och den får inte vilseleda konsumenten. I denna instruktion används som exempel märkningarna "gm-fritt" och "producerat utan genteknik". Märkningen kan ändå också vara annan, såsom "gm-fri produktion" eller "djuret har inte utfodrats med genetiskt modifierat foder". Ur konsumentens synvinkel vore det bäst om endast en enda ordalydelse eller ett enda märke skulle bli vedertagen praxis.

PRODUKTKATEGORIER

Genetiskt modifierade livsmedel kan indelas i tre olika kategorier allt enligt produktionssättet:

1. livsmedel som kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser
2. livsmedel som inte kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser
3. livsmedel av animaliskt ursprung

1. Livsmedel som kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser (såsom livsmedel som innehåller soja, majs eller ris)

Livsmedelssäkerhetsverket Evira förutsätter att ett livsmedel kan förseas med märkningen "gm-fritt" endast om produkten inte alls innehåller genetiskt modifierat material. Gränsvärdet för halten gm-material är i detta fall 0 % (= detektionsgränsen), inte det gränsvärde som de nuvarande författningarna kräver dvs. 0,9 % (= tröskelvärdet). Också en liten förekomst av gm-material i produkten betraktas som vilseledande i den mening som avses i 9 § i livsmedelslagen. Ett livsmedel får uppges ha endast sådana egenskaper, i fråga om vilka det avviker från andra motsvarande livsmedel. En företagare som använder märkningen "gm-fritt" på en produkt skall skilt för varje parti med hjälp av analysresultat påvisa att produkten inte innehåller genetiskt modifierat material.

2. Livsmedel som inte kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser (såsom morot, havregryn, blåbärssylt etc.)

Evira anser att användning av märkningen "gm-fritt" i enlighet med 9 § i livsmedelslagen är vilseledande i fråga om en sådan produkt, som inte innehåller någon sådan ingrediens, som kunde vara tillverkad av en i EU godkänd genetiskt modifierad organism. Därför tillåts märkningen "gm-fritt" inte på sådana produkter.

3. Livsmedel av animaliskt ursprung (såsom kött, mjölk, ägg eller odlad fisk)

Den frivilliga märkningen "producerat utan genteknik" eller "gm-fritt" kan användas på livsmedel av animaliskt ursprung endast i sådana fall, då djuret inte i något stadium av dess levnadslapp utfodrats med genetiskt modifierat foder. Kraven skall bygga på skriftliga avtal i hela produktionskedjan mellan bl.a. fodertillverkaren, gårdarna och köttförädlaren. För upprättandet av avtalet och avtalets giltighet svarar den företagare, som märker och/eller marknadsför sin produkt som "gm-fri". Företagarna skall se till att de gm-fria materialens spårbarhet och avskildhet säkerställts och att det finns korrekt bokföring över detta. Eventuella ersättningsansvar för att brott mot avtalet om gm-frihet oavsiktligt eller avsiktligt skett skall parterna i förväg skriftligen överenskomma om.

Med den frivilliga märkningen "producerat utan genteknik" på livsmedel av animaliskt ursprung avses att djuret utfodrats med vanligt foder. Sådant foder kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser upp till gränsvärdet 0,9 % och tillsatser och vitaminer producerade av genetiskt modifierade organismer. Det är också tillåtet att använda läkemedel producerade av genetiskt modifierade organismer. Konsumenten får inte vilseledande ges den uppfattningen att man vid framställning av sådana andra motsvarande produkter, som inte är försedda med denna märkning, automatiskt skulle ha använt genetiskt modifierade ingredienser. Enligt gällande lagstiftning har sådana livsmedel av animaliskt ursprung, som saknar denna märkning, kunnat produceras antingen med vanligt foder eller också med genetiskt modifierat foder.

Vid marknadsföring av fjäderfäkött och ägg kan man enligt § 11 i förordning (EG) nr 543/2008 inte använda märkningen "producerat utan genteknik", om det inte finns någon nationell lagstiftning om saken, som anmälts till kommissionen i enlighet med direktiv 98/34.

Påskrifterna på förpackningen till **ekologiskt producerade (eko) livsmedel** kan kompletteras med märkningen "gm-fritt", om man säkerställer att kriterierna som framförts i denna instruktion uppfylls.

Evira

Användning av den frivilliga påskriften "producerat utan genteknik" på livsmedel och foder

TILLSYN

Tillsynen över genetiskt modifierade livsmedel ingår i den vanliga livsmedelstillsynen och bygger på tillsyn över företagarens egenkontroll. Företagaren är skyldig att se till att informationen som ges om ett livsmedel, såsom ursprunget, är sanningsenlig och tillräcklig. Påskrifterna och märkningarna på livsmedel, reklamen för och presentationen av livsmedel och den information som ges till konsumenten om livsmedel får inte vilseleda konsumenten (livsmedelslagen 23/2006, 9 §).

En frivillig märkning om produktionssättet skall också bygga på ett fungerande egenkontrollsystem och informationen som ges skall vara sanningsenlig och felfri. Myndighetstillsynen inriktas på tillsynen över livsmedelsföretagarnas egenkontroll och koncentreras på säkerställandet av informationen till konsumenten med hjälp av tillsyn över riktigheten hos märkningarna om genetisk modifiering. Tillsynsåtgärder vidtas, om brott uppdagas eller misstänks.

I fråga om sådana livsmedel, som kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser och som försetts med den frivilliga märkningen "gm-fritt" (produktkategori 1), kommer man i tillsynen att kontrollera de krävda partibundna analysintyg, med vilka man försäkras om att halten genetiskt modifierade material är 0 %. Tillsynen över livsmedel av animaliskt ursprung (produktkategori 3) bygger på tillsyn över handlingarna. Genom att analysera sådana livsmedel kan man inte verifiera om djuret ätit genetiskt modifierat foder eller inte. För de animaliska livsmedlens del kommer man att kontrollera giltigheten hos de skriftliga avtalen som omfattar hela kedjan och produktens tillverkningsämnen måste kunna spåras utmed hela kedjan. Om vilseledande "gm-fritt" -märkingar konstateras i tillsynen, förbjuds användningen av dessa märkingar.

Källor:

HIM Publikationer 31/2007, Arbetsgruppens promemoria om hur konsumenter får information om ett livsmedels produktionssätt och ursprung.